

Jan Gurba

Grób kultury ceramiki sznurowej z Krzewicy w pow. tomaszowskim (woj. lubelskie)

Une sépulture de la civilisation de la céramique cordée découverte à Krzewica,
distr. de Tomaszów Lubelski

W czasie prowadzenia w sierpniu 1959 r. badań ratowniczych zniszczonej osady kultury starszej ceramiki wstęgowej (rytej) w Tarnoszynie otrzymano wiadomość o zniszczeniu, podczas prac ziemnych przy budowie drogi do Krzewicy, starożytnego cmentarzyska. Miało tam odkryć, poza licznymi kośćmi ludzkimi, narzędzia krzemienne. Przeprowadzone na miejscu badania zwiadowcze po dokładnym zlokalizowaniu stanowiska — 1,5 km na zachód od zabudowań PGR Krzewica, w miejscu, gdzie wzgórze lessowe przecięte jest przez głęboki, do 5 m sięgający wykop drogi — doprowadziły do odkrycia jednego szkieletowego grobu ludzkiego oraz resztek zniszczonego grobu konia.

Na głębokości 60 cm od powierzchni ziemi odsłonięto jamę grobową w postaci prostokąta o wymiarach 200×60 cm, położoną na osi

wschód-zachód. Dno grobu wystąpiło na głębokości 85 cm. W jamie natrafiono na szkielet mężczyzny z głową w kierunku wschodnim (ryc. 1). Czaszka ułożona na prawej kości skro-

Ryc. 1. Krzewica, pow. tomaszowski, woj. lubelskie.
Plan grobu kultury ceramiki sznurowej

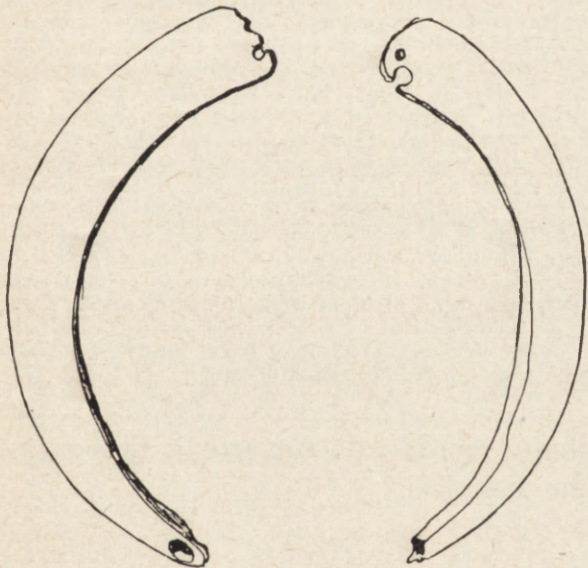
Fig. 1. Krzewica, distr. de Tomaszów, dép. Lublin. Plan de la tombe de la civilisation de la céramique cordée

niowej, zwrócona kośćmi twarzy na północ. Na lewej skroni ślady zniszczonego przedmiotu miedzianego (zausznicy?) w postaci zielonego nalotu na kości (śniedź). Nieboszczyk ułożony został w jamie grobowej na prawym boku, z lewą kończyną górną silnie zgiętą w stawie łokciowym, prawą ułożoną wzdłuż kości tułowia. Kości kończyn dolnych lekko ugięte w kolanach. W pobliżu kości miednicy leżała ozdoba z kłów dzika. Przy stawach kolanowych, nieco na północ od szkieletu, znajdowały się trzy grociki sercowate. Między kośćmi udowymi znajdował się skrobacz krzemienisty, nieco na południe od kości prawej — część narzędzia kościanego. Stan zachowania szkieletu dobry.

Opis inwentarza

Ozdoba dwuczęściowa z kłów dzika noszących ślady ścinania powierzchni od strony wewnętrznej (ryc. 2). U nasady znajdują się

Ryc. 2. Krzewica, pow. tomaszowski, woj. lubelskie. Bransoleta (?) z kłów dzika, $\frac{1}{2}$ w. n.

Fig. 2. Krzewica, distr. de Tomaszów, dép. Lublin. Bracelet (?) en défenses de sanglier, $\frac{1}{2}$ gr. nat.

dwa małe przewiercone otworki, średn. 2 mm, przy ostrzu jeden otworek, średn. 4 mm, służące zapewne do połączenia obu części w ozdobę w postaci bransolety. Długość poszczególnych części ok. 10 cm, szer. maksymalna 1,6 i 1,7 mm.

Skrobacz z krzemienia nadbużańskiego, spiczastoowalny o załuskanych bocznych krawędziach, dług. 6,5 cm, szer. maksymalna 3,3 cm (ryc. 3).

Trzy krzemienne grociki sercowate retuszowane obustronnie na całych powierzchniach (ryc. 4). Długość 2,5, 2,0 i 1,8 cm.

Ryc. 3. Krzewica, pow. tomaszowski, woj. lubelskie. Skrobacz krzemienisty, w. n.

Fig. 3. Krzewica, distr. de Tomaszów, dép. Lublin. Grattoir en silex, gr. nat.

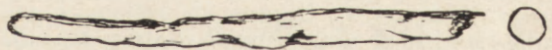

Ryc. 4. Krzewica, pow. tomaszowski, woj. lubelskie. Grociki krzemienne, w. n.

Fig. 4. Krzewica, distr. de Tomaszów, dép. Lublin. Pointes de flèche en silex, gr. nat.

Fragment sztydła kościanego o przekroju zbliżonym do kolistego; zachowane zakończenie przytępione (ryc. 5). Obecna dług. 6,7 cm, średn. 0,4 cm.

Dwa drobne niecharakterystyczne ułamki naczyń glinianych.

Ryc. 5. Krzewica, pow. tomaszowski, woj. lubelskie. Sztydło (?) kościane, w. n.

Fig. 5. Krzewica, distr. de Tomaszów, dép. Lublin. Alène (?) en corne, gr. nat.

Inwentarz grobu wskazuje wyraźnie na bezsporną przynależność zespołu do eneolitycznej kultury ceramiki sznurowej. Wynika to zarówno ze śladu na czaszce po miedzianej ozdobie (zausznicy?) i obecności bransolety z kłów dzika oraz typowych grocików sercowatych, jak i narzędzia z surowca nadbużańskiego.

Co do bransolety, to częściej spotykanymi egzemplarzami są okazy wieloczłonowe, wykonane w przeciwieństwie do okazu z Krzewicy z poprzecinanych poprzecznie kłów dzika (np. Raciborowice, pow. hrubieszowski).

Ułożenie zmarłego w pozycji wyprostowanej z głową zwróconą na wschód ma analogie i na innych cmentarzyskach kultury ceramiki sznurowej z najbliższego terytorium (Raciborowice, Strzyżów, Dyniska Nowe, pow. hrubieszowski).

Przy okazji warto zastanowić się, czy potrzebne jest nazywanie występującej tam lokalnej grupy kultury ceramiki sznurowej „grupą strzyżowską”, którą wyróżniono w ostatnich latach na podstawie materiałów z terenu pow. hrubieszowskiego¹. Już przecież L. Kozłowski² wyróżnił, wówczas zbyt pochopnie³, na podstawie jedynie analogicznych tak pod względem techniki, jak i surowca, narzędzi krzemiennych — „kulturę nadbużańską”. W chwili obecnej, gdy „nadbużańskie” wyroby krzemienne, będące obiektem dalekosiężnego nawet handlu⁴, możemy łączyć z zespołami współczesnych zabytków nad górnym i środkowym Bugiem⁵ oraz na Wołyniu, wydaje się niepotrzebne wprowadzanie nowej nazwy i może warto by pomyśleć nad utrzymaniem proponowanej przez L. Kozłowskiego⁶. Tym

bardziej że znane są już pracownie krzemieniarskie, gdzie z odpadkami surowca „nadbużańskiego” występuje typowa ceramika „strzyżowska”⁷.

W przeciwieństwie do częściej spotykanych grobów tej kultury wyposażonych w ceramikę grób z Krzewicy wraz z cmentarzyskiem ze Skomoroch Małych w pow. hrubieszowskim⁸ charakteryzują się całkowitym brakiem tego rodzaju darów grobowych. Uzyskane informacje o zniszczonej części cmentarzyska mówią tylko o odkryciu w rozkopanej partii narzędzi krzemiennych, zaś naczyń glinianych w zniszczonych grobach zupełnie nie stwierdzono. Niestety nie możemy w tej chwili stwierdzić, ze względu na małą jeszcze ilość materiałów, czy jest to związane z chronologią poszczególnych cmentarzysk.

samych kultur neolitycznych w archeologii powinna być poddana ogólnej dyskusji w celu wyeliminowania różnorodności terminologicznej, uciążliwej zwłaszcza dla badaczy zagranicznych. Dotyczy to także nazw tak zwanej kultury pucharów lejowatych czy czasz lejowatych, pojawiły się już i puchary lejowate (osobiście wypowiadam się za nazwą „czasze lejowate”, używaną przez L. Kozłowskiego, M. Wawrzeńckiego, S. Krukowskiego, S. Noska i L. Gajewskiego, gdyż wydaje mi się odpowiedniejsza od germanizmu „puchar” — *der Becher* czy węgierskiego *pohár*. Zakończenia wymaga dyskusja na temat: *Czy istnieje południowomorańska kultura ceramiki malowanej* (A. Zaki, Sprawozd. PAU, t. 52 : 1951, nr 6, s. 562—565), gdyż bez polemiki pojawiła się kultura „wstęgowej ceramiki malowanej” itd.

⁷ J. Głosik, *Nieznane plemię sprzed 35 wieków w Lubelskiem*, „Z otchłani wieków”, R. 25 : 1959, s. 190.

⁸ Z. Ślusarski, *Cmentarzysko kultury mierzaniowskiej w miejsc. Skomorochy Małe, pow. Hrubieszów*, Wiad. archeol., t. 23 : 1956, s. 97—100.

¹ Por. A. Gardawski, J. Gąssowski, Z. Rajewski, *Archeologia i pradzieje Polski*, Warszawa 1957, s. 110; T. Sulimirski, *Polska przedhistoryczna*, cz. II, Londyn 1957—1959, s. 233 nn. i podana tam literatura.

² L. Kozłowski, *Zarys pradziejów Polski południowo-wschodniej*, Lwów 1939, s. 77 nn.

³ J. Kostrzewski, Rec.: *Archeologia I 1947*, Prz. archeol., t. VIII, z. 1 : 1948, s. 128.

⁴ T. Sulimirski, *tamże*, s. 314 n.

⁵ A. Gardawski i Z. Rajewski, *Znaleziska archeologiczne w Hrubieszowie i okolicy*, Wiad. archeol., t. 23 : 1956, s. 110.

⁶ Sprawa różnorodnych nazw dla oznaczania tych

Une sépulture de la civilisation de la céramique cordée découverte à Krzewica, distr. de Tomaszów Lubelski

Résumé

C'est en 1959 que furent entreprises les explorations d'un cimetière fortement dévasté de la civilisation de la céramique cordée dans le village de Krzewica, distr. de Tomaszów Lubelski. On y découvrit une sépulture à squelette masculin, dont le mobilier funéraire se

composait d'un bracelet en défenses de sanglier, de 3 pointes de flèches cordiformes, d'un grattoir en silex et du fragment d'une alène. Cet ensemble appartient à une branche de la civilisation de la céramique cordée appelée groupe du Bug (de Strzyżów).